

ПРОБЛЕМЪТ ЗА НАСИЛИЕТО СРЕД ДЕЦАТА И ЮНОШИТЕ В БЛАГОЕВГРАДСКА ОБЛАСТ

Славчова Анастасия

Докторант по педагогическа и възрастова психология - катедра "Психология",
Югозападен университет "Неофит Рилски"; психолог – Сдружение "Ресурсен център –
Нова Алтернатива"

Проблемът за насилието сред децата и юношите е изключително актуален днес, поради зачестилите случаи на агресивни вербални и физически прояви върху и отстрана на децата. Именно поради този факт е необходимо по задълбочено изследване на тези прояви.

В настоящия доклад са представени и анализирани резултатите от проведено анкетно допитване в Благоевградска област, имащо за цел да проучи параметрите на проява на различни видове насилие върху децата и юношите и отношението им към този проблем. Анкетното допитване е проведено посредством специално разработена анкета сред 3000 ученика от основния, средния и гимназиалния курс на обучение – възраст от 10 до 20 години.

В доклада също така е отделено внимание на телефонното консултиране, като метод за превенция и помощ на деца и юноши жертви на насилие. Разгледан е модела на работа на "Регионална линия за деца и юноши" - Благоевград.

The problem with violence among children and adolescents is very popular today. The reason is that the cases of aggressive verbal and physical acts on and among children have become very frequent. Thus a more deep investigation of these acts is necessary.

In the present report the results of an inquiry implemented in the region of Blagoevgrad are represented. The aim was to investigate the borders of manifestation of different types of violence exerted upon children and adolescents and their opinion on this problem. The inquiry has been held through a specially created inquiry card among 3000 pupils from primary and secondary schools – age from 10 to 20.

An attention of the consulting on the phone as a method for prevention and help of the children and the adolescents that have become victims of violence is paid in this report.

В настоящия доклад са представени резултати от анкетно проучване, проведено в Благоевград и региона в периода март 2005г. – април 2005г. чрез Сдружение "Ресурсен център – Нова Алтернатива" с подкрепата на ОАК – Женева и РИО на МОН – Благоевград, по програма "Чрез Регионална линия за деца и юноши – област Благоевград към изграждане на Национална детска линия за децата на България". Водеща цел при конструирането на анкетата беше да проучим склонността на децата и юношите в благоевградска област към саморазкриване; предпочитани модели на поведение при наличие на проблемна ситуация; информираността на целевата група относно проблемите "насилие", "трафик на деца" и "детска проституция". Друга основна задача беше да получим обратна връзка от анкетираните деца и юноши относно Регионалната линия за деца и юноши град Благоевград.

Основна дейност, която развива Регионалната линия за деца и юноши – Благоевград, е телефонното консултиране. Линията работи 24 часа, без почивни дни. Консултант-доброволците са предимно студенти по психология или социални дейности, като всеки от тях е минал през няколко етапа на подбор и обучение. Основни принципи на работа на линията са *дискретност, анонимност, съчувствие, професионализъм*. Основна цел на Телефона е да обслужва интересите на децата и юношите в Благоевград и региона като им осигурява психологическа и емоционална подкрепа при справяне с кризисни ситуации, съдействие за юридическа защита на деца, които са жертва или са в риск от извършване на насилие спрямо тях; също така и здравна просвета и социална защита на уязвимите групи. На разположение на децата и юношите са психолог (при заявено желание за директна консултация) и юрист-консулт (при нужда от юридическа консултация). Обезпокоителен е броят на децата и юношите, които се обаждат на Телефона, за да споделят, че са били

жертва на насилие и да потърсят съвет и помощ от консултант-доброволец. Това беше една от основните причини за изготвяне и провеждане на анкетата.

От изключителна важност за нас беше да проучим как анкетираните дефинират понятието “насилие”, формите на насилие, упражнявано над целевата група, най-честите субекти на насилие; знания и умения на анкетираните за справяне в ситуация, свързана с насилие. Обект на този доклад са резултатите, получени именно в тази част от анкетното проучване.

Анкетното проучване беше проведено в общо 15 населени места в Благоевградска област – Банско, Белица, Благоевград, Гоце Делчев, Гърмен, Кресна, Микрево, Петрич, Първомай, Разлог, Сандански, Сатовча, СIMITЛИ, Струмјани и Якоруда. Целевата група бяха ученици от средния и гимназиалния курс на обучение (от пети до дванадесети клас) - общо 3000 лица във възрастовия диапазон от 10 до 20 години. Градовете и училищата бяха избирани на произволен принцип, с цел да се обхване максимално широк диапазон от изследвани лица.

Анкетата се състои от 25 въпроса, като освен избор сред готови варианти на отговор, анкетираните имаха възможност да посочат своето собствено мнение относно зададения въпрос. Аprobацията беше извършена сред 150 деца и юноши в Благоевград. Условно анкетната карта може да бъде разделена на четири части. Обект на нашето внимание в този доклад са въпросите от втора група (въпрос №9, №10, №10а, №10б, №10в, №12 и №13 от анкетната карта), които са свързани с проблема *насилие* над децата.

Анализът на резултатите е направен чрез компютърна програма SPSS 10.0 и е съобразен с изискванията за съставяне и анализ на анкетни въпросници¹.

Първоначални статистически данни: От общо 3000 изследвани лица 52.6% са от женски пол (1577)² и 45,3% от мъжки пол (1358). Най-много изследвани лица са на 16 годишна възраст – 17.7% (532), в девети клас – 20.87% (626). 23.13% (694) са изследваните лица от Благоевград, а 75.5% (2266) от региона.

Анализът на получените резултати от втора група въпроси на анкетната карта, ни дава информация относно проблема “*насилие*” и споменатите по-горе аспекти на този проблем. Резултатите сме представили общо в 10 таблици и 2 графики. Във всяка една от таблиците е посочен първо броя на лицата, отговорили по съответния начин, след което и процентното отношение спрямо всички анкетирани лица, отговорили на съответния въпрос.

Анкетираните деца и юноши дават общо 71 дефиниции на понятието “насилие”. Според 33.47% (1004) от тях, “насилие” означава да те карат да правиш това, което не ти харесва (действия против волята ти). 16.80% (504) от анкетираните дефинират това понятие с физически тормоз/бой, а за 11.43% (343), “насилие” означава психически тормоз – да ти се карат/обиждат/заплашват/тормозят/псуват. Интересен, но и много тревожен е фактът, че общо 4.57% от анкетираните свързват термина “насилие” пряко със сексуално насилие и сексуален тормоз (табл.1)³

табл.1

КАКВО СПОРЕД ТЕБ Е „НАСИЛИЕ“?					
според мен насилие е да правиш това, което не искаш/не ти харесва (да пушиш/пиеш) - действия против волята ти	според мен насилие означава физически тормоз/бой	според мен насилие означава психически тормоз - да ти се карат/обиждат/заплашват/тормозят/псуват	според мен насилие означава изнасилване	според мен насилие е когато баща изнасили дъщеря си	според мен насилие означава сексуален тормоз (да опипват тялото ти на места, където не трябва/да се възползват от тялото ти/да правиш секс без

¹ вж Джонев, С. Социална психология. Том 5 Изследователски дизайн. Статистическа обработка – SPSS. С. 2004

² цифрите в скобите означават броя на анкетираните, отговорили по съответния начин

³ поради големия обем на пълните таблици, получени след обработка на резултатите, в настоящия доклад сме представили само извадки на най-често даваните от анкетираните отговори

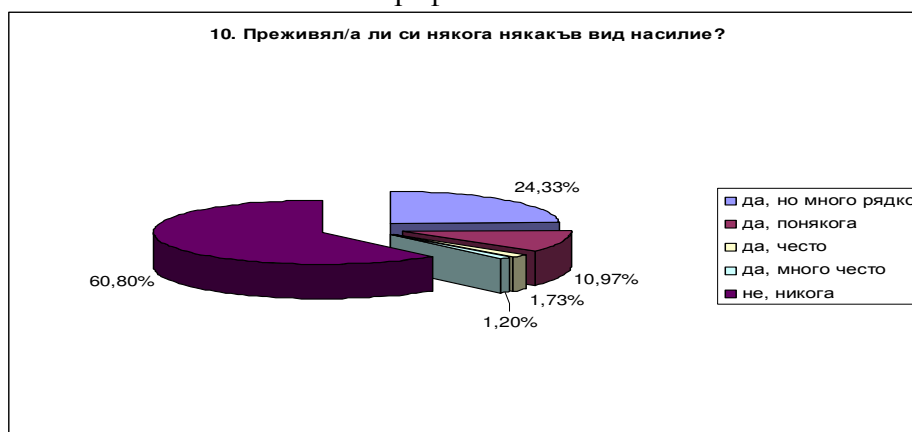
										да искаш)	
Брой отговорили	В %	Брой отговорили	В %	Брой отговорили	В %	Брой отговорили	В %	Брой отговорили	В %	Брой отговорили	В %
1004	33,47	504	16,8	343	11,43	90	3	2	0,07	45	1,5

От следващите табл.2 и графика № 2 можем да видим, че 60.80% (1824) от попълнените анкетата деца и юноши в Благоевградска област са посочили, че никога не са преживели насилие; 24.33% (730) – много рядко, а едва 1.20% (36) посочват, че преживяват насилие много често.

табл.2

10. Преживял/а ли си някога някакъв вид насилие?		
	Брой отговорили	В %
да, но много рядко	730	24,33
да, понякога	329	10,97
да, често	52	1,73
да, много често	36	1,20
не, никога	1824	60,80

графика № 2

Най-голям процент от анкетираните деца и юноши признават, че често са им се карали и са ги обиждали – 54.77% (1373); 21.63% (649) от анкетираните са били удряни, а 19.10% (573) са били заплашвани (табл.3).

табл.3

10а. КОЙ ОТ ИЗБРОЕНИТЕ ВИДОВЕ НАСИЛИЕ СИ ПРЕЖИВЯЛ?							
често са ми се карали и са ме обиждали		удряли са ме		Заплашвали са ме		карали са ме насила да правя неща, които не съм искал/а	
Брой отговорили	В %	Брой отговорили	В %	Брой отговорили	В %	Брой отговорили	В %
1373	45,77	649	21,63	573	19,10	243	8,10

В табл.4 можем да проследим процентното разпределение между различните видове насилие за всяка една от групите анкетираните, разделени по честота на преживяното. Изключително интересен е фактът, че една значително голяма група от анкетираните лица, които са посочили, че “никога” не са преживявали насилие, след това са посочили,

че им се е случило да претърпят някой от посочените от нас видове. Това ни навежда на мисълта, че тази група анкетираните не дефинират посоченото от тях като “насилие”, а го приемат като нормално събитие в техния живот. 39.60% (685) от тази група са посочили, че често са им се карали и са ги обиждали; 12% (207) са ги удряли; а 10.9% (189) са били заплашвани. Сред отговорите на анкетираните срещаме и “опит за изнасилване”, който акт децата и юношите също не дефинират като “насилие”, което е крайно обезпокоително.

табл.4

Преживял/а ли си някога някакъв вид насилие?	често са ми се карали и са ме обиждали		удряли са ме		заплашвали са ме	
	Брой отговорили	В %	Брой отговорили	В %	Брой отговорили	В %
да,но много рядко	422	58,20%	271	37,40%	218	30,10%
да,понякога	209	64,10%	126	38,80%	120	36,80%
да,често	31	60,80%	27	52,90%	23	45,10%
да,много често	16	45,70%	16	45,70%	15	42,90%
не,никога	685	39,60%	207	12,00%	189	10,90%

Като субекти на посоченото насилие анкетираните деца и юноши най-често посочват “връстник/съученик” (табл.5). На второ място с 21.33% (640) като субект на насилие са посочени родителите; а 15.77% (473) са преживели насилие от непознат. 37.03% (1111) от анкетираните деца и юноши са се почувствали ядосани след като са преживели посоченото от тях насилие; 23.73% (712) са били тъжни; 14.37% (431) – отчаяни и безпомощни; а 13.23% (397) са се страхували (табл.6).

табл.5

10б. ОТ КОГО СИ ПРЕЖИВЯЛ/А ПОСОЧЕНИЯ ОТ ТЕБ ВИД НАСИЛИЕ?					
посочения от мен вид насилие преживях от моите родители		посочения от мен вид насилие преживях от мой връстник/съученик		посочения от мен вид насилие преживях от непознат	
Брой отговорили	В %	Брой отговорили	В %	Брой отговорили	В %
640	21,33	1000	33,33	473	15,77

табл.6

10в. КАК СЕ ЧУВСТВАШЕ СЛЕД КАТО ПРЕЖИВЯ ТОВА НАСИЛИЕ?							
след като преживях това насилие, аз се чувствах ядосан/а		след като преживях това насилие, аз се чувствах отчаян/а; безпомощен/на		след като преживях това насилие, аз се страхувах		след като преживях това насилие, аз се чувствах тъжен/тъжна	
Брой отговорили	В %	Брой отговорили	В %	Брой отговорили	В %	Брой отговорили	В %
1111	37,03	431	14,37	397	13,23	712	23,73

От табл.7 можем ясно да проследим кои са най-честите субекти за всеки един от посочените от анкетираните деца и юноши видове насилие. 51.40% (694) деца и юноши в Благоевград и региона, които са споделили, че им се карат и ги обиждат, са посочили, че е от страна на техни съученици, а 34% (458), че това правят техните родители. Преобладаваща част от анкетираните, които са били удряни - 50.90% (327), посочват като извършител свой съученик/връстник; 35.10% (226) казват, че това са сторили родителите им; а 24.40% (157) споделят, че е бил “непознат”. Непоносими наказания от родителите си са изтърпели 62.8% (93), а 33.80% (50) – от свой връстник/съученик. От анкетираните, които са споделили, че са опипвали тялото им по начин, който не им е харесвал, 58.80% (77) споделят, че това е сторено от техен връстник/съученик, 29.80% (39) – от непознат.

Обезпокоително висок процент от анкетираните в тази група – 23.70% (31), споделят, че това е извършено от техните родители. Анкетираните деца и юноши, които са били заплашвани, ни разкриват, че това е сторено от предимно от техен връстник/съученик - 51.6% (291); 35.60% (201) от тази група споделят, че извършителят е бил непознат; а 19% (107), че са заплашвани от родителите си. Сред групата от анкетираните, които са били принуждавани да правят неща, които не са искали, най-често посочвания извършител отново са връстници/съученици (44.70% (106)) и родители (35.30% (84)). 55.50% (61) от анкетираните, които са били обирани са споделили, че това е сторил непознат.

табл.7 (стр.1)

Често са ми се карали и са ме обиждали				Удряли са ме						Наказвали са ме по непоносим за мен начин			
посочения от мен вид насилие преживях от моите родители		посочения от мен вид насилие преживях от мой връстник/съученик		посочения от мен вид насилие преживях от моите родители		посочения от мен вид насилие преживях от мой връстник/съученик		посочения от мен вид насилие преживях от непознат		посочения от мен вид насилие преживях от моите родители		посочения от мен вид насилие преживях от мой връстник/съученик	
Брой отговорили	В %	Брой отговорили	В %	Брой отговорили	В %	Брой отговорили	В %	Брой отговорили	В %	Брой отговорили	В %	Брой отговорили	В %
458	34	694	51,4	226	35,1	327	50,9	157	24,4	93	62,8	50	33,8

табл.7 (стр.2)

Опипвали са тялото ми по начин, който не ми е харесвал						Заплашвали са ме					
посочения от мен вид насилие преживях от моите родители		посочения от мен вид насилие преживях от мой връстник/съученик		посочения от мен вид насилие преживях от непознат		посочения от мен вид насилие преживях от моите родители		посочения от мен вид насилие преживях от мой връстник/съученик		посочения от мен вид насилие преживях от непознат	
Брой отговорили	В %	Брой отговорили	В %	Брой отговорили	В %	Брой отговорили	В %	Брой отговорили	В %	Брой отговорили	В %
31	23,7	77	58,8	39	29,8	107	19	291	51,6	201	35,6

Карали са ме насила да правя неща, които не съм искал/а						Вземали са ми парите (обирали са ме)					
посочения от мен вид насилие преживях от моите родители		посочения от мен вид насилие преживях от мой връстник/съученик		посочения от мен вид насилие преживях от непознат		посочения от мен вид насилие преживях от моите родители		посочения от мен вид насилие преживях от мой връстник/съученик		посочения от мен вид насилие преживях от непознат	
Брой отговорили	В %	Брой отговорили	В %	Брой отговорили	В %	Брой отговорили	В %	Брой отговорили	В %	Брой отговорили	В %
84	35,3	106	44,7	48	20,3	28	25,5	45	40,9	61	55,5

Ядосани са се почувствали: 50.50% (681) от анкетираните деца и юноши, на които често им се карат или ги обиждат (табл.8); 55.50% (356) от децата и юношите, които са били удряни; 56.20% (82) от анкетираните, които са били наказани по непоносим за тях начин; 48.9% (277) от тези, които са били заплашвани; 50.60% (121) сред децата и юношите, които са ги принуждавали да правят неща против волята им; 56.80% (63) сред тези, които са били обирани. Отчаяни и безпомощни са се почувствали 52.30% (69) от анкетираните, които са споделили, че са опипвали тялото им по непоносим за тях начин, и също толкова от тази група (52.30% (69)) са се почувствали натъжени.

табл.8

Често са ми се карали и са ме	Удряли са ме	Наказвали са ме по непоносим за	Опипвали са тялото ми по начин, който не ми е харесвал	Карали са ме насила да правя	Вземали са ми парите (обирали
-------------------------------	--------------	---------------------------------	--	------------------------------	-------------------------------

обиждали		мен начин				неща, които не съм искал/а		са ме)					
след като преживях това насилие, аз се чувствах ядосан/а		след като преживях това насилие, аз се чувствах ядосан/а		след като преживях това насилие, аз се чувствах ядосан/а		след като преживях това насилие, аз се чувствах отчаян/а; безпомощен/на		след като преживях това насилие, аз се чувствах тъжен/тъжна		след като преживях това насилие, аз се чувствах ядосан/а			
Брой отговорили	В %	Брой отговорили	В %	Брой отговорили	В %	Брой отговорили	В %	Брой отговорили	В %	Брой отговорили	В %		
681	50,5	356	55,5	82	56,2	69	52,3	69	52,3	121	50,6	63	56,8

В табл.9 са посочени най-често избираните от анкетираните деца и юноши модели на реакция при евентуална ситуация на насилие, упражнено над тях. 39% (1170) са посочили, че ще искат да си отмъстят; 36.97% (1109) биха желали да си поговорят с някого; 24.03% (721) биха потърсили помощ от полицията; 23.13% (694) заявяват, че ще се разгневят.

табл.9

13. КАКВО БИ НАПРАВИЛ, АКО ПРЕЖИВЕЕШ НАСИЛИЕ?							
ако преживея насилие аз ще избухна/ще се разгневя		ако преживея насилие аз ще искам да си отмъстя		ако преживея насилие аз ще искам да поговоря с някого		ако преживея насилие аз ще потърся помощ от полицията	
Брой отговорили	В %	Брой отговорили	В %	Брой отговорили	В %	Брой отговорили	В %
694	23,13	1170	39,00	1109	36,97	721	24,03

Болшинството от анкетираните от нас деца и юноши считат, че от най-голяма помощ на дете, което е претърпяло насилие, ще бъдат неговите роднини – 50.97% (1529) (табл.10). На второ място анкетираните посочват психолога в училище - 15.33% (460), а на трето място с 13.23% (397) – полицията. 10.07% (302) от анкетираните са на мнение, че от най-голяма помощ на дете, преживяло насилие, ще бъде Телефонна линия за деца и юноши.

табл.10

12. КОИ, СПОРЕД ТЕБ, ЩЕ БЪДЕ ОТ НАЙ-ГОЛЯМА ПОМОЩ НА ДЕТЕ, КОЕТО Е ПРЕЖИВЯЛО НАСИЛИЕ?							
от най-голяма помощ на дете, което е преживяло насилие ще бъде психологът в училище		от най-голяма помощ на дете, което е преживяло насилие ще бъде полицията		от най-голяма помощ на дете, което е преживяло насилие ще бъдат роднините		от най-голяма помощ на дете, което е преживяло насилие ще бъде Телефонна линия за деца и юноши	
Брой отговорили	В %	Брой отговорили	В %	Брой отговорили	В %	Брой отговорили	В %
460	15,33	397	13,23	1529	50,97	302	10,07

Получените резултати от проведеното анкетно проучване ни показаха насоките, в които трябва да работим, за да се подобри физическото, емоционалното и психическото здраве на децата и юношите в Благоевград и региона.

Представените по-горе резултати ни разкриват, че общо 38.23% от анкетираните деца и юноши споделят, че срещу тях е бил извършван акт на насилие (дори и само веднъж). Според тях най-проблемни в тава отношение са взаимоотношенията им с техни съученици и връстници, следвани от родителите. Като цяло се открояват два модела на реакция на претърпяно насилие – най-често подрастващите се ядосват или се натъжават; и два модела на поведение – желание за отмъщение или нужда да споделят с някого. За най-много от анкетираните от най-голяма помощ ще са роднините, а на второ място поставят училищния психолог.

От представените резултати можем да обобщим, че сред анкетираните деца и юноши в Благоевград и региона е налице твърде субективно възприемане на проблема “насилие”. Ясен индикатор за това е наличието на 71 дефиниции, дадени като обяснение на това понятие. Липсата на ясна и единна представа сред подрастващите относно това какво е “насилие”, би затруднило работата ни по превенцията на този проблем. Крайно

обезпокоително е наличието на група от анкетираните деца и юноши, които не дефинират извършеното спрямо тях насилие като такова. Нашето внимание трябва да бъде насочено специално към тази група подрастващи.

Според анкетираните деца и юноши училищният психолог е много важен за разрешаването на възникнала проблемна ситуация. Затова е необходимо тясно сътрудничество и взаимодействие с тях. Необходимо е провеждането на обучителна дейност в училищата с цел подобряване на културата на общуване между връстници и съученици и на психологическия климат като цяло.